

УДК 378.14:364.442.2

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.7.238033>

ORCID 0000-0001-6538-6256

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Леся Лебедик,

докторка педагогічних наук, професорка кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

~~У статті виділено напрями досягнення мети підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи з позицій теорії управління, визначено принципи, функції і методи педагогічного менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, виокремлено актуальні проблеми підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи та шляхи їх вирішення.~~

~~Метою статті став теоретичний аналіз проблем педагогічного менеджменту підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи в контексті компетентнісного підходу. Завданнями дослідження авторка обрала: 1) виокремлення напрямів досягнення мети підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи з позицій теорії управління; 2) визначення принципів, функцій і методів менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи; 3) виділення на основі вирішення попередніх завдань актуальних проблем підготовки цієї категорії фахівців.~~

~~Наголошено на принципах менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи: формулюванні мети, цілеспрямованості, кооперації, функціонального підходу, комплексності, поєднання цільового, функціонального управління і лінійного керівництва, самовдосконалення.~~

~~Виокремлено й охарактеризовано систему функцій педагогічного менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи: планування, прийняття управлінського рішення, укомплектування штату науково-педагогічних працівників, ефективна комунікація, стимулювання, керівництво і контроль.~~

~~Авторкою доведено, що досягнення ефективності підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи забезпечується вирішенням комплексу завдань педагогічного менеджменту, серед яких: реалізація неперервності підготовки майбутнього фахівця із соціальної роботи на основі оновлення її змісту, організаційних форм і методів; підвищення рівня управлінської і професійної культури організаторів та виконавців професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи; забезпечення у процесі підготовки міжособистісної взаємодії; впровадження педагогічного моніторингу як умови вдосконалення підготовки здобувачів вищої освіти до соціальної та соціально-педагогічної роботи у державних і недержавних закладах соціального спрямування.~~

~~**Ключові слова:** соціальна робота, майбутній фахівець із соціальної роботи, педагогічний менеджмент, система підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, принципи, функції і методи педагогічного менеджменту.~~

Постановка проблеми. Наявна система підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, безперечно, має суттєво реформуватися. Реалізація професійної місії майбутнього фахівця із соціальної роботи передбачає досягнення на основі принципів і методів педагогічного менеджменту його професійної мети як соціального робітника і менеджера – використання і підвищення соціального потенціалу клієнтів для підвищення успішності вирішення професійних і життєвих завдань.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав, що дослідження різнопланових аспектів менеджменту підготовки майбутніх фахівців із

соціальної роботи можуть базуватися на теоретико-методологічних працях Ю. Бабанського, С. Гончаренка, І. Зязюна (Зязюн & Ничкало, 2001) В. Кременя, І. Лернера та ін.; працях з дидактики професійної освіти Р. Гуревича, О. Гури, О. Дубасенюк, Л. Кравченко (Кравченко, 2006; Кравченко, 2015; Лебедик, Кравченко, 2018), Н. Ничкало (Зязюн & Ничкало, 2001) В. Стрельнікова (Стрельніков, 2014), Л. Хомич та ін.

Дослідження нормативної, наукової і навчальної літератури свідчить, що основними положеннями нової парадигми управління освітніми системами (у їх складі – система підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи) є такі: запровадження науково-технічних досягнень – головний напрям підвищення рівня функціонування будь-якого закладу освіти; освіта розглядається як відкрита система управління, яка швидко реагує на зміни у зовнішньому середовищі; орієнтація освітніх систем на підвищення якості підготовки фахівців і найбільш повне задоволення запитів суспільства, а не на зростання обсягів їх випуску; забезпечення адекватності та швидкості реакції закладів освіти на зміну кон'юнктури ринку; зростання ролі мотивації, інновацій, організаційної культури, стилю управління освітніми системами (Лебедик, 2013, с. 124). Водночас аналіз наукових праць вітчизняних авторів, виявив недостатню увагу дослідників до питань педагогічного менеджменту в підготовці майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Визначаючи актуальні проблеми педагогічного менеджменту підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, ми перш за все керувалися результатами дослідження наявної системи, спостерігаючи за підготовкою майбутніх фахівців із соціальної роботи в освітніх закладах різних відомств і профілів, базуючись на даних експертних бесід з посадовими особами освітніх і соціальних установ, викладачами закладів вищої освіти. З'ясовано, що вимоги державних і галузевих стандартів, які є основою для вироблення навчальних планів закладів вищої освіти, уніфікують систему підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи і створюють єдине поле для конкуренції закладів освіти, які їх готують. Однак, єдині стандарти не дають змоги повною мірою врахувати запити регіону чи конкретної галузі (лише 20% навчального часу становить компонент закладу вищої освіти).

Зважаючи на вищезазначене, **метою статті** став теоретичний аналіз проблем педагогічного менеджменту підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи в контексті компетентнісного підходу.

Завданнями дослідження обрано: 1) виокремлення напрямів досягнення мети підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи з позицій теорії управління; 2) визначення принципів, функцій і методів менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи; 3) виділення на основі вирішення попередніх завдань актуальних проблем підготовки цієї категорії фахівців та шляхів її вдосконалення.

Розпочнемо виклад **суті й результатів** нашого теоретичного дослідження з *першого* завдання – виокремлення з позицій теорії управління напрямів досягнення мети підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. У ході проведеного дослідження нами з'ясовано (підтверджено практикою), що досягнення мети підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи забезпечується вирішенням комплексу завдань педагогічного менеджменту: організацією і забезпеченням ефективного функціонування системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи у процесі повсякденного практичного вирішення її завдань; зростанням рівня професійної компетентності майбутніх фахівців із соціальної роботи на основі організації системи диференційованої підготовки майбутніх фахівців; перетворенням колективу студентів завдяки створеній керівниками і викладачами університету системі у виховний, навчальний і розвивальний колектив майбутніх фахівців із соціальної роботи; оптимізацією навчальної діяльності означеного колективу через включення кожного студента в комплекс методів і дій, які найбільше реалізують професійні функції; врахуванням індивідуальних і групових особливостей студентів організаторами навчання; підвищенням ефективності професійних дій майбутніх соціальних працівників як менеджерів, які впливають на професійні передумови правомірної поведінки і

дотримання умов соціальної роботи; допомоги майбутнім фахівцям із соціальної роботи у самовихованні, самоосвіті й підвищенні особистої професійної підготовленості до соціальної роботи, а також у повсякденному вирішенні професійних завдань.

Оскільки сучасний заклад вищої освіти, система підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи є складними соціально-педагогічними системами, то однією з важливих їхніх характеристик є менеджмент.

Виконання *другого завдання* дослідження дало змогу виділити важливі *принципи* менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, також підтвержені практикою:

- принцип формулювання мети, який є основою планування, організації, контролю, тобто основою змісту всієї діяльності фахівця із соціальної роботи як менеджера будь-якого рівня управління;

- принцип цілеспрямованості, що відображає вимоги до постановки мети з урахуванням її реальності, оптимальності, перспективності та соціальної значимості;

- принцип кооперації, який відображає важливі вимоги до управлінської діяльності майбутніх фахівців із соціальної роботи з опорою на колективний розум і колективну творчість;

- принцип функціонального підходу, що є умовою постійного розвитку, удосконалення діяльності майбутніх фахівців із соціальної роботи на основі постійного уточнення і конкретизації запитів клієнтів);

- принцип комплексності, поєднання цільового, функціонального управління і лінійного керівництва, який означає, що системне управління неможливе поза комплексом науково обґрунтованих суб'єкт-суб'єктних управлінських впливів;

- принцип самовдосконалення, що здійснюється на основі досягнення теорії і передової практики менеджменту освіти.

До *функцій* педагогічного менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи нами віднесено:

- а) планування, яке є основною функцією менеджменту і полягає у визначенні мети і напрямку діяльності означеної системи;

- б) прийняття управлінського рішення, що є основною проблемою менеджменту у змінному середовищі;

- в) укомплектування штату науково-педагогічних працівників, оскільки менеджмент передбачає інвестування у розвиток колективу;

- г) ефективна комунікація означає, що керівники мають інформувати співробітників про мету і наміри діяльності;

- д) стимулювання, здебільшого нагородження співробітників за знаходження нових способів ефективної роботи на основі довгострокової програми;

- е) керівництво, коли менеджери пристосовують свій стиль до вимог ситуації, вони стають визнаними «лідерами»;

- є) контроль через порівняння бажаних результатів з досягнутими, потім – застосування необхідних корегувальних дій.

Означені функції в комплексі відображають хід і послідовність управлінських дій у педагогічному менеджменті системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, їх завершений цикл.

Наукові основи педагогічного менеджменту актуалізують питання про *методи управління*, які є способами досягнення поставленої мети, способами реалізації основних функцій педагогічного менеджменту системи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. Основні методи педагогічного менеджменту можна поділити: за об'єктами менеджменту (державні, регіональні, місцеві); за суб'єктами менеджменту (адміністративні, господарські); за метою (стратегічні, тактичні, оперативні); за часом (перспективні, довготермінові, поточні); за стилем менеджменту (авторитарні, демократичні, ліберальні) (Кравченко, 2006; Стрельников, 2014).

Застосування означених методів сприяє формуванню у майбутніх фахівців із соціальної роботи добросовісного ставлення до праці, формування відповідальності за доручену справу і почуття обов'язку, розвитку соціальної, соціально-педагогічної, громадської активності тощо. Ці методи сприяють підтримці авторитету особистості, її інтересів, забезпеченню свободи особистості кожного фахівця у процесі підготовки до соціальної роботи.

Виконуючи *третє* завдання, виділимо найбільш значимі проблеми (Лебедик, 2015, с. 125-126) менеджменту підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Першою проблемою є створення умов для якісної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи на засадах компетентнісного підходу.

Можливі шляхи її вирішення: прогнозування потреб майбутніх фахівців із соціальної роботи і створення кооперації викладачів закладу освіти для організації їхньої підготовки до соціальної та соціально-педагогічної роботи; інституціональна і структурна перебудова усієї системи професійної підготовки майбутніх фахівців, відпрацювання різних моделей інтеграції підготовки до соціальної роботи, забезпечення реальної багаторівневості означеної підготовки. Ці шляхи є продуктивними, адже вони не потребують серйозних кадрових змін, значних капіталовкладень, створення нової навчальної, методичної і матеріально-технічної бази.

Друга проблема – формування науково обґрунтованої стратегії підготовки фахівців, визначення для її реалізації цільових установок і пріоритетів, забезпечення чіткого функціонування всіх ланок підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Для цього необхідним є: забезпечення неперервного зростання педагогічної компетентності викладачів, що здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи, створення ефективної системи додаткової професійної освіти; здійснення державної підтримки провідних наукових і творчих шкіл, які вдосконалюють, організовують і забезпечують професійну підготовку фахівців із соціальної роботи.

Стратегія підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи має передбачати перш за все забезпечення її неперервності і розвивального характеру впродовж усієї соціальної та соціально-педагогічної діяльності, наступність і взаємозв'язок функціонування її етапів. У реалізації цільових стратегічних установок пріоритетними напрямками є: оновлення змісту, методики, організаційних форм означеної підготовки; зростання ролі предметної і професійної освіти в її структурі; реалізація компетентнісного підходу до підготовки кожного майбутнього фахівця із соціальної роботи – перехід від “словесної” освіти в умовах, наближених до професійних; навчання студента до практичного навчання на ділі; активізація самостійної роботи студента щодо підвищення його підготовки до соціальної та соціально-педагогічної роботи.

Третя проблема – суттєве збільшення в системі професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи ролі і місця предметів професійної спеціалізації, забезпечення системного поглибленого їх вивчення на всіх етапах професійного становлення майбутнього фахівця.

Четверта проблема – утвердження принципу соціальної справедливості в оцінюванні рівня готовності кожного майбутнього фахівця до соціальної та соціально-педагогічної роботи. Реалізація цього принципу передбачає, що означене оцінювання ведеться в атмосфері гласності, демократичності, правдивості, критики, самокритики, із постійним залученням студентського колективу, стимулює подальший професійний ріст.

П'ята проблема – оптимізація змісту підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. Шляхами її вирішення на різних етапах є: уникнення в професійній підготовці сегментації, монополізму, слабкої інформованості, диспропорцій і зайвого дублювання; проблемний аналіз найновіших, пріоритетних проблем науки; забезпечення участі майбутніх фахівців із соціальної роботи у вирішенні проблем їхньої професійної підготовки, зокрема, у виробленні освітніх стандартів, які мають узгоджуватися із

сучасними професійними стандартами (кваліфікаційними вимогами).

Шоста проблема – забезпечення для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи режиму найбільшого сприяння. Шляхами реалізації означеної проблеми є: поглиблення у програмах підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи інтеграційних і міждисциплінарних змістових блоків, поєднання їх з сучасними високими технологіями; активне використання технологій відкритої освіти; радикальні зміни в застосуванні інформаційних і матеріально-технічних засобів навчання; інформатизація підготовки фахівців із соціальної роботи; оптимізація методів навчання.

Такі, з нашої точки зору, найзначніші проблеми педагогічного менеджменту підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи та шляхи їх вирішення на засадах компетентнісного підходу.

Висновком із дослідження є констатація того, що, як засвідчив теоретичний аналіз, ефективне вирішення вказаних проблем можливе за такими напрямками: забезпечення неперервності підготовки майбутнього фахівця із соціальної роботи за умови оновлення її змісту, організаційних форм і методів; підвищення рівня управлінської і професійної культури організаторів та виконавців професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи; забезпечення у процесі підготовки міжособистісної взаємодії; впровадження педагогічного моніторингу як умови удосконалення підготовки студентів до соціальної та соціально-педагогічної роботи.

Таким чином, основною метою підготовки майбутнього фахівця із соціальної роботи є його розвиток як науковця і менеджера, конкурентного на ринку праці, компетентного й відповідального, здатного до соціальної та соціально-педагогічної роботи на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і фахової мобільності.

Уточнення й експериментальне впровадження найефективніших шляхів вирішення актуальних проблем педагогічного менеджменту підготовки фахівців із соціальної роботи окреслює перспективи подальших досліджень. Вирішення проблеми вдосконалення підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи вимагає зусиль академічного й педагогічного співтовариства, держави, державних і недержавних закладів соціального спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

- Архипова (Ред.), *Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми* (с. 19-46). Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І.
- Кравченко, Л. М. (2006). *Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти*. Полтава: Техсервіс.
- Кравченко, Л. М. (2010). Освітній менеджмент і формування загальної культури педагога. *Педагогічні науки*, 3, 53-64.
- Лебедик, Л. & Кравченко, Л. (2018). Розвиток професійної культури викладачів економіки в умовах магістратури. *Українська професійна освіта*, 4, 46-53. Взято з <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12383/1/Lebedyk.pdf>
- Лебедик, Л. В. (2015). Менеджмент підготовки викладачів вищої школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015, 141 (II), 124-126.
- Зязюн, І. А., & Ничкало, Н. Г. (Ред.). (2001). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : Київ.
- Стрельников, В. Ю. (2014). Професійний розвиток майбутнього фахівця як складник його соціальної діяльності у контексті сучасної соціокультурної ситуації. В С. П.

REFERENCES

- Arkhylova (Red.), *Sotsialno-pedahohichna diialnist v umovakh transformatsii suspilstva: teoretychni ta prykladni problemy [Socio-pedagogical activity in the conditions of transformation of society: theoretical and applied problems]* (pp. 19-46). Cherkasy: FOP Hordiienko Ye. I. [in Ukrainian].

- Kravchenko, L. M. (2006). *Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera osvity [Continuous pedagogical training of the education manager]*. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M. (2010). Osvitnii menedzhment i formuvannia zahalnoi kultury pedahoha [Osvitniy management and formulation of the out-of-town culture of the teacher]. *Pedagogical Sciences*, 3, 53-64 [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. & Kravchenko, L. (2018). Rozvytok profesiinoi kultury vykladachiv ekonomiky v umovakh mahistratury [Development of professional culture in economics in the minds of the magistrature]. *Ukrainian professional Education*, 4, 46-53. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12383/1/Lebedyk.pdf> [in Ukrainian].
- Lebedyk, L. V. (2015). Menedzhment pidhotovky vykladachiv vyshchoi shkoly [Management of training in the viclades of the school]. *Academic notes. Pedagogical Sciences*, 2015, 141 (II), 124-126 [in Ukrainian].
- Ziazun, I. A., & Nychkalo, N. H. (Ed.). (2001). *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka [Continuous professional education: theory and practice]*: Kyiv [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2014). Profesiinyi rozvytok maibutnoho fakhivtsia yak skladnyk yoho sotsialnoi diialnosti u konteksti suchasnoi sotsiokulturnoi sytuatsii [Professional development of the maybutny fahivtsya yak the folder of the social activity in the context of the current social and cultural situation]. In S. P.

PEDAGOGICAL MANAGEMENT OF THE SYSTEM OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL WORK TRAINING

Lesya Lebedyk,

doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special Education and Social Work, Poltava V.G Korolenko National Pedagogical University.

The article highlights the areas of achieving the goal of future specialists in social work training from the standpoint of management theory, defines the principles, functions, and methods of the pedagogical management system of future specialists in social work training, highlights current problems and solutions of future specialists in social work training.

The aim of the article is a theoretical analysis of the problems of pedagogical management of future specialists in social work training in the context of the competency approach. The objectives of the study are the following: 1) to identify areas for achieving the goal of future specialists in social work training from the standpoint of management theory; 2) determination of principles, functions, and methods of management of the system of future specialists in social work training; 3) selection on the basis of solving previous tasks of current problems of training this category of specialists.

Emphasis is placed on the principles of management of the system of future specialists in social work training: formulation of aim, purposefulness, cooperation, functional approach, complexity, the combination of the target, functional management, and line management, self-improvement.

The system of functions of pedagogical management of the system of future specialists in social work training is singled out and characterized: planning, management decision-making, staffing of scientific and pedagogical workers, effective communication, stimulation, guidance, and control.

The author proves that the achievement of effective future specialists in social work training is provided by solving a set of tasks of pedagogical management, including implementation of continuity of future specialists in social work training based on updating its content, organizational forms, and methods; raising the level of managerial and professional culture of organizers and executors of professional future specialists in social work training; provision of interpersonal interaction in the process of training; introduction of pedagogical

monitoring as a condition for improving the higher education student training for social and socio-pedagogical work in state and non-state social institutions.

Keywords: *social work, future specialist in social work, pedagogical management, system of future specialists in social work training, principles, functions and methods of pedagogical management.*

Надійшла до редакції 29.03.2020 р.